

КОНЦЕПЦІЯ СЕРТИФІКАЦІЇ БУХГАЛТЕРІВ УКРАЇНИ

МИКОЛА БОНДАР,
доктор екон. наук,
професор, зав. кафедри

МАРІЯ ШИГУН,
доктор екон. наук, професор,
кафедра обліку підприємницької
діяльності ДВНЗ «КНЕУ
імені Вадима Гетьмана»

АКТУАЛЬНІСТЬ

Сучасні умови функціонування господарюючих суб'єктів викликають необхідність перегляду та вдосконалення концепцій управління ними. Бухгалтерський облік – це складний механізм, призначенням якого є забезпечення якісною інформацією внутрішніх та зовнішніх користувачів з метою здійснення ефективного управління суб'єктом господарювання в сучасних умовах. Для якісного забезпечення інформаційних потреб користувачів бухгалтерський облік має бути організований відповідно до вимог чинного законодавства та особливостей господарської діяльності конкретного підприємства.

Курс України на євроінтеграцію зумовлює необхідність суттєвих змін у багатьох сферах економічної діяльності через відповідну адаптацію законодавства та стандартів діяльності, в тому числі і в сфері бухгалтерського обліку. Тому особливою актуальністю набуває питання розвитку системи професійної підготовки і постійного удосконалення знань бухгалтерів та аудиторів. Протягом багатьох років незалежності України урядом розроблялись відповідні заходи, що забезпечували запровадження єдиної національної системи професійної сертифікації бухгалтерів для підтвердження ними наявності відповідних знань та бухгалтерської кваліфікації.

Вимоги до обліку та бухгалтерської звітності, процедури контролю їх якості, компетентність, суспільний нагляд та дія інших загальноприйнятих принципів регламентуються як на законодавчому міжнародному і національному рівнях, так і на міжнародному рівні для громадських професійних організацій. Для України такими нормами є, перш за все, Міжнародні стандарти фінансової звітності та нормативні акти Міжнародної федерації бухгалтерів (МФБ).

Так, Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні» № 911-р від 24.10.2007 р. зі змінами від 17.03.2011 р. і Постанова КМУ №820 від 7.11.2013 р. визначають такі основні напрями реалізації зазначеної Стратегії:

- зміцнення кадрового потенціалу бухгалтерської сфери забезпечення високого рівня спеціалістів з бухгалтерського обліку, які складають фінансову звітність за міжнародними стандартами, шляхом:

- урахування вищими навчальними закладами міжнародних стандартів професійної освіти у сфері бухгалтерського обліку і аудиту та підвищення кваліфікації бухгалтерів;

- сприяння розвитку системи професійної підготовки і постійного удосконалення знань спеціалістів, що створена на рівні професійних організацій бухгалтерів;

- розроблення і запровадження єдиної національної програми професійної сертифікації бухгалтерів для підтвердження ними знань міжнародних стандартів і забезпечення визнання зазначеної програми на національному і міжнародному рівні;

- створення ефективних механізмів координації діяльності заінтересованих осіб із забезпечення застосування міжнародних стандартів та професійної підготовки шляхом:

- законодавчого врегулювання питання розширення участі професійних організацій бухгалтерів у регулюванні бухгалтерського обліку, практичного застосування міжнародних стандартів;

- підвищення рівня координації діяльності органів виконавчої влади з питань регулювання бухгалтерського обліку, практичного застосування міжнародних стандартів, розроблення кваліфікаційних вимог до головних бухгалтерів.

Розпорядженням КМУ № 157-р від 22.02.2012 р. «Про створення умов для впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності» визначено такі заходи щодо реалізації його напрямів:

1) Міністерству освіти і науки України до 1 квітня 2012 р.:

- забезпечити створення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації з питань застосування міжнародних стандартів фінансової звітності бухгалтерів, які підписують фінансову звітність підприємств;

- затвердити перелік навчальних закладів, які здійснюватимуть підвищення кваліфікації з питань

застосування міжнародних стандартів фінансової звітності бухгалтерів, які підписують фінансову звітність підприємств.

2) Міністерству освіти і науки разом з Міністерством фінансів за погодженням з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, затвердити до 1 квітня 2012 р. порядок підвищення кваліфікації з питань застосування міжнародних стандартів фінансової звітності бухгалтерів, які підписують фінансову звітність підприємств.

Наведені вище нормативні вимоги встановлюються на національному рівні для забезпечення відповідності професійного рівня бухгалтерів світовим вимогам. Постійне удосконалення знань і кваліфікації бухгалтерів є важливою умовою забезпечення якості бухгалтерської інформації. Для створення умов покращання рівня освіти бухгалтерів МФБ протягом 2002-2009 років прийнято Міжнародні стандарти освіти, що регламентують зміст програм освіти, професійні навички, цінності, етику, вимоги щодо досвіду роботи, оцінку професійних здібностей та етику бухгалтерів і аудиторів.

Процес міжнародної економічної інтеграції потребує функціонування в Україні налагодженої національної системи професійної бухгалтерської освіти, яка б забезпечувала високий рівень фахової підготовки бухгалтерів і дозволяла поєднувати вищу освіту з подальшим безперервним підвищенням кваліфікації бухгалтерів. Впровадження системи національної сертифікації бухгалтерів, чітко адаптованої до міжнародних вимог в сфері бухгалтерського обліку, є обов'язковою умовою забезпечення належної підготовки бухгалтерів з отриманням вищої освіти, подальшим удосконаленням та підтвердженням рівня професійних знань, удосконаленням рівня знань та навичок на безперервній основі.

МІСІЯ ПРОЕКТУ

Запровадження системи національної сертифікації бухгалтерів України, заснованої на Міжнародних стандартах освіти МФБ та Директиві 2006/43/ЄС, як основи високої якості надання бухгалтерських послуг, зростання престижу бухгалтерської професії на національному та міжнародному рівнях.

Мета проекту – приведення системи національної сертифікації бухгалтерів України до вимог чинного законодавства та Міжнародних стандартів освіти Міжнародної федерації бухгалтерів та забезпечення її ефективного функціонування.

ЗАВДАННЯ ПРОЕКТУ

1. Запровадити систему національної сертифікації бухгалтерів України, гармонізовану з системою вищої освіти у відповідності до вимог чинного законодавства та Міжнародних стандартів освіти Міжнародної федерації бухгалтерів.

2. Визначити етапи періоду реалізації концепції сертифікації, а також переліки дисциплін для поетапного переходу на нову систему сертифікації за базовим та професійним рівнями.

3. Здійснити цикл спільних з професійними громадськими організаціями заходів із впровадження нової системи сертифікації бухгалтерів в практику.

4. Провести цикл заходів з підготовки до акредитації дисциплін підготовки бухгалтерів в міжнародній професійній організації, яка буде прийнята за основу, з метою міжнародного визнання системи сертифікації бухгалтерів в Україні.

5. Визначити перелік дисциплін навчального плану підготовки бухгалтерів, прийнявши за основу міжнародні стандарти та вимоги, а також існуючі загальноновизнані системи сертифікації (ACCA, ACCA (DipIFR), CAP, CIPA, IFA, IFA (DipIFR), CIMA, CMA, IFA).

6. Відпрацювати техніку проведення взаємозаліку дисциплін в залежності від форм, термінів, напрямку навчання на основі порівняльного аналізу змісту навчальних планів підготовки бухгалтерів з навчальними планами підготовки студентів вищих навчальних закладів за напрямками «Економіка та підприємництво», «Правознавство».

7. Сформувати робочі групи фахівців з окремих дисциплін підготовки бухгалтерів для розробки навчально-методичного забезпечення системи національної сертифікації бухгалтерів.

8. Створити умови для ефективного функціонування системи національної сертифікації бухгалтерів на базі вищих навчальних закладів, затверджених Міністерством освіти і науки України.

9. Забезпечити створення та функціонування системи підготовки, перепідготовки та постійного підвищення кваліфікації бухгалтерів в межах системи національної сертифікації бухгалтерів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПРОЕКТУ

Концепція національної сертифікації бухгалтерів має базуватися на нерозривному зв'язку підготовки, перепідготовки та постійного підвищення кваліфікації бухгалтерів з системою вищої освіти, оскільки підготовка майбутнього професійного бухгалтера має починатися з вищого навчального закладу.

Зміни в системі сертифікації бухгалтерів спрямо-

вані на забезпечення формування кваліфікованих фахівців у сфері обліку та складання звітності за міжнародними стандартами та допомога майбутнім фахівцям на етапі вибору спеціальності. Концепція підготовки бухгалтерів має забезпечувати побудову такої моделі, яка враховувала б можливість формування фахівця з обліку та складання звітності у процесі отримання вищої освіти та подальшої професійної і підвищення кваліфікації.

Головним завданням запропонованої ступеневої сертифікації є:

- поєднання всіх етапів здобуття вищої та професійної освіти;
- зацікавити здобувача в необхідності здобуття якісної освіти та його професійного зростання.

В основі такої ступеневої моделі національної сертифікації бухгалтерів на базі вищої освіти – гармонійне поєднання професійних компетенцій бухгалтера з етапами їх набуття молодими спеціалістами. Такий підхід забезпечить зацікавленість висококваліфікованих молодих кадрів в майбутньому отриманні національного сертифікату бухгалтера ще на етапі здобуття вищої освіти та занятті бухгалтерською практикою.

Безумовно, в основу розвитку бухгалтерської професії має бути покладена освітня модель, яка б на всіх етапах підготовки враховувала інтереси всіх зацікавлених сторін та забезпечувала послідовність набуття професійних компетенцій з наступним їх поглибленням та удосконаленням. В основі такої моделі – розумне поєднання освітньо-професійних стандартів вищих навчальних закладів з галузі знань «економіка та підприємництво» з етапами професійної підготовки бухгалтерів та подальшим розширенням їх компетенцій в межах системи сертифікації.

Директива 2006/43/ЄС Європейського парламенту та Ради звертає увагу на такі аспекти допуску бухгалтерів та аудиторів до професії з точки зору рівня освіти:

ВИМОГИ ДО ОСВІТИ

- Отримання вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня магістр або спеціаліст та проходження спеціалізованого теоретичного навчання (академічний рівень) з сертифікаційних дисциплін.
 - Проходження практичного навчання (надбання певних навичок) та складання іспиту на професійну компетентність (професійний рівень).
- При формуванні концепції сертифікації бухгалтерів слід враховувати те, що Директива 2006/43/ЄС передбачає **широкий перелік дисциплін**, якими повинні оволодіти майбутні професійні бухгалтери на

рівні теоретичної підготовки в вищих навчальних закладах, що покладено в основу підготовки фахівців з напрямку «Облік і аудит». Враховуючи, що основна частина бухгалтерської діяльності спрямована на професійне ведення бухгалтерського обліку та достовірне складання фінансової звітності, тому, підготовка бухгалтерів повинна базуватися на обов'язковому засвоєнні професійних компетенцій, що набуваються майбутнім фахівцем при вивченні нормативних дисциплін, які передбачено освітньо-професійними програмами за напрямом «Облік і аудит».

Розроблення і запровадження єдиної національної програми професійної сертифікації бухгалтерів для підтвердження ними знань міжнародних стандартів і забезпечення визнання зазначеної програми на національному і міжнародному рівнях забезпечить відповідність професійної підготовки фахівців з обліку та аудиту Міжнародним стандартам освіти МФБ та можливість інтеграції сертифікаційних програм до сертифікатів, які отримали міжнародне визнання через проведення відповідної акредитації.

В основу національної програми професійної сертифікації бухгалтерів покладено три рівні, які враховують особливості етапів підготовки фахівців як на освітньому, так і професійних рівнях:

- **базовий рівень** – що базується на засвоєнні професійних дисциплін фахової підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня магістр;
- **професійний (загальний)** - в основу якого покладено професійну підготовку, що визнається на рівні об'єднання професійних організацій;
- **професійний (спеціальний)** – найвищий рівень сертифікації (аудитор) з визначенням відповідної спеціалізації, визначається Аудиторською палатою України та державними регуляторами.

Головним завданням успішної сертифікації, яка б отримала визнання як на національному, так і міжнародному рівні є забезпечення якісної діагностики знань претендентів на отримання сертифікату є участь в сертифікації бухгалтерів всіх учасників сертифікаційного процесу різних рівнів:

- вищі навчальні заклади, що отримали право підготовки сертифікаційних програм;
- Міністерство фінансів України,
- національне об'єднання професійних громадських організацій в сфері бухгалтерського обліку та аудиту, до якого входять громадські професійні організації, які визнають сертифікацію та беруть участь в професійній підготовці сертифікованих бухгалтерів;
- Аудиторська палата України та відповідні державні регулятори, що визначають вимоги до аудиторів та беруть участь в їх підготовці.

Участь всіх учасників сертифікаційного процесу в проведенні діагностики професійних знань та компетенцій забезпечить не лише об'єктивність оцінювання, а й можливість визначення пріоритетів в покращенні якості підготовки бухгалтерів на всіх освітніх рівнях.

Проведення навчання зі сертифікаційних дисциплін має здійснюватися на основі завчасно розроблених галузевих стандартів вищої та професійної освіти, включати в себе: освітньо-професійні програми підготовки, освітньо-кваліфікаційні характеристики та засоби діагностики якості освіти фахівців різних рівнів сертифікації.

Розробка Галузевих стандартів вищої освіти України для сертифікаційних дисциплін базового рівня розробляються науково-методичною комісією при Міністерстві освіти і науки України до складу якої залучаються представники громадських організацій (Національного об'єднання професійних організацій) представників АПУ, державних регуляторів.

Розробка стандартів професійної освіти на рівні професійного бухгалтера розробляється науково-методичною комісією, що створюється на базі Національного об'єднання професійних організацій до складу якої додатково залучаються представники вищих навчальних закладів, АПУ, державних регуляторів.

Розробка стандартів професійної спеціальної освіти на рівні підготовки аудиторів розробляється науково-методичною комісією, що створюється на базі Аудиторської палати України до складу якої додатково залучаються представники вищих навчальних закладів, Національного об'єднання професійних організацій та державних регуляторів.

Зміст ОПП, ОКХ та засобів діагностики за трьома рівнями сертифікації повинен взаємоузгоджуватися та послідовно доповнювати базовий, професійний (загальний) та професійний (спеціальний) рівні.

Право на отримання сертифіката **базового рівня** – **Сертифікований бухгалтер України**, – мають фізичні особи, які мають вищу економічну (спеціаліст чи магістр), документ про здобуття якої визнається в Україні, досвід практичної діяльності 1 рік в економічній сфері (без досвіду – мають право здачі тільки сертифікаційних дисциплін), пройшли навчання за програмою підготовки для базового рівня та склали успішно всі сертифікаційні та професійні дисципліни. Складання сертифікаційних дисциплін проводиться за згодою кандидата на отримання сертифікату на основі письмової заяви з урахуванням вимог акредитації Міністерством фінансів України на базі

вищих фахових навчальних закладів з включенням всіх учасників сертифікаційного процесу до експертних комісій.

Сертифікаційні дисципліни базового рівня:

1. Бухгалтерський облік (загальна теорія);
2. Фінансовий облік;
3. Управлінський облік;
4. Облік і звітність в оподаткуванні;
5. Аудит та супутні послуги;
6. Фінансовий менеджмент;
7. Інформаційні системи бухгалтерського обліку (може бути зарахована як сертифікаційна за наявності сертифіката-професіонала на знання особливостей і застосування ліцензійних бухгалтерських програм, що видаються розробником таких програм).
8. Аналіз господарської діяльності.

Професійні дисципліни базового рівня, підготовка та сертифікація яких може здійснюватися як на базі акредитованих вищих навчальних закладів так і на рівні освітніх центрів професійних організацій:

1. Корпоративне та господарське право
2. Фінансова звітність підприємств за МСФЗ.

Для осіб, що проходять навчання у вищих навчальних закладах, акредитованих учасниками сертифікаційного процесу, сертифікаційні дисципліни вивчаються за навчальними програмами з урахуванням теоретичного та практичного курсу підготовки. За результатами проходження іспитів, для осіб які виявили бажання складання іспиту спеціальній експертній комісії з відповідних сертифікаційних дисциплін видається сертифікат, що підтверджує відповідний рівень знань та враховується при національній сертифікації.

Для осіб, які раніше закінчили вищі навчальні заклади, або навчалися не за спеціальністю облік та аудит сертифікація може проводитися на основі складання іспитів, без проходження спеціального навчання: освітніх дисциплін в вищих навчальних закладах, яким надано право сертифікації дисциплін, а професійних дисциплін на базі освітніх центрів професійних організацій. Базові та професійні дисципліни є обов'язковими для здачі кожним кандидатом на отримання національного сертифікату бухгалтера.

Другим рівнем сертифікації є професійний рівень, на якому видається сертифікат Професійного бухгалтера України. Право на отримання сертифіката цього рівня мають фізичні особи, які мають вищу економічну, кваліфікацію сертифікованого бухгалтера базового рівня, досвід практичної діяльності 3 роки в економічній сфері та пройшли навчання

за програмою підготовки для професійного рівня і склали успішно всі сертифікаційні та професійні дисципліни спеціальні екзаменаційні комісії.

До сертифікаційних дисципліни професійного рівня мають бути включені:

1. Консолідована звітність за МСФЗ
2. Податковий облік в корпораціях
3. Методика аудиту фінансової та консолідованої звітності
4. Фінансовий аналіз
5. Управлінські інформаційні системи
6. Стратегічний управлінський облік
7. Корпоративне управління
8. Кодекс етики професійних бухгалтерів

За результатами проходження іспитів за кожною дисципліною видається сертифікат, що підтверджує відповідний рівень знань.

За наявності сертифікатів всіх сертифікаційних дисциплін видається сертифікат професійного бухгалтера.

Реєстрація та видача сертифікатів бухгалтера базового рівня та професійного бухгалтера здійснюється Національним об'єднанням професійних громадських організацій в сфері бухгалтерського обліку та аудиту за умови вступу до професійної організації, яка є членом Національним об'єднанням професійних громадських організацій в сфері бухгалтерського обліку та аудиту.

Право на отримання сертифіката професійного бухгалтера України також можуть мати фахівці в сфері бухгалтерського обліку, що мають науковий ступінь кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит, сертифікати Міжнародних професійних організацій (ACCA, ACCA (DipIFR), CAP, CIPA, IFA, IFA (DipIFR), CIMA, CMA, IFA), які мають вищу економічну освіту та які додатково склали іспити з сертифікаційних дисциплін професійного рівня.

На професійному рівні передбачається можливість зарахування сертифікаційних дисциплін на основі диплому доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік.

Вищі навчальні заклади, які є учасниками сертифікаційного процесу можуть проводити акредитацію в міжнародній професійній організації за певними навчальними програмами, але обов'язково рівень організації навчального процесу, екзаменаційних процедур, кваліфікація викладачів та рівень знань претендентів, що виражається в тестових та екзаменаційних завданнях, повинні відповідати рівню кваліфікації, прийнятому в цій організації.

Розуміючи, що зазначений вище перелік сертифі-

каційних дисциплін не може бути реалізований в системі вищої освіти одночасно, слід забезпечити перехідний період в 2–4 роки, поступово впроваджуючи програми сертифікаційних дисциплін в освітню практику навчальних закладів, освітніх центрів професійних організацій.

Третій рівень – **професійний рівень (спеціальний)** передбачає проведення сертифікації аудиторів, як найвищого професійного рівня в сфері обліку та аудиту.

Сертифікація аудиторів повинна залишати галузевий підхід та мати прозорі умови сертифікації.

До переліку сертифікаційних дисциплін, мають бути включені ситуаційні завдання з аудиту та відповідні завдання, що додатково визнаються державними регуляторами, щодо аудиторських перевірок.

Умови отримання сертифікату цього рівня визначаються АПУ та державними регуляторами Проведення навчання, приймання кваліфікаційних іспитів на отримання такого сертифікату, забезпечення удосконалення професійних знань здійснюється АПУ, організаціями, які уповноважені АПУ та державними регуляторами.

Фінансові ресурси на підготовку всіх інших сертифікаційних дисциплін, а також сертифікаційних дисциплін базового рівня формуються згідно кошторису виконаних робіт з сертифікації дисциплін на кожному з етапів реалізації проекту. Кадрові ресурси формуються з числа висококваліфікованих фахівців відповідних учасників сертифікаційного процесу на кожному з сертифікаційних рівнів.

Навчання студентів зі спеціальності «Облік і аудит» з сертифікаційних дисциплін базового рівня здійснюється в вищих навчальних закладах на безоплатній основі, відшкодовуються лише витрати за виготовлення сертифікату та проведення іспиту спеціальною екзаменаційною комісією.

Навчання студентів з інших спеціальностей, що не передбачають в навчальних планах сертифікаційних дисциплін базового рівня здійснюється в вищих навчальних закладах здійснюються на контрактній основі.

Навчання, сертифікація з дисциплін професійного рівня та підвищення кваліфікації професійних бухгалтерів здійснюється на контрактній основі спеціально акредитованими освітніми центрами професійних громадських організацій, освітніми центрами вищих навчальних закладів.

Сертифікація та підвищення кваліфікації аудиторів здійснюється на договірних засадах виключно АПУ.